

**A szabályozott iparágakban történő szétválasztás/integráció tapasztalatai
(2000. szeptember)**

1. kérdés: Az érintett ágazatok általános áttekintése a vertikális szétválasztás szempontjából

Távközlési szektor

A távközlési szektorban jelenleg a közcélú távbeszélő szolgáltatás területén nincs verseny. A szolgáltatóknak 2002-ig biztosított kizárólagos jog vonatkozik mind a helyi, a távolsági és a nemzetközi szolgáltatásra is. A nemzetközi és a távolsági szolgáltatásra, illetve az ország 54 primer (helyi) körzetéből 29-re egy társaság (a MATÁV - a korábbi monopólium) kapott koncessziót – ez az ún. országos koncesszió –, míg a fennmaradó körzetekben a helyi szolgáltatási koncessziót területenként kiírt pályázat alapján ítélte oda a kormányzat. A fennmaradó primer körzetekből további 7-ben ugyancsak a MATÁV szolgáltató – ez a vállalkozás rendelkezik egyben a távolsági és a nemzetközi koncesszióval is –, 3 körzetben pedig a MATÁV rész tulajdonában levő vállalkozás a szolgáltató. Összesen 15 körzet van a MATÁV-tól független helyi szolgáltatók kezében van. (Ez egyébként kb. a vonalak 20%-nak megfelelő rész). Koncessziókötelesnek számít a mobil rádiótelefon szolgáltatás is, ám ezen a területen van verseny, négy piaci szereplő van jelenleg. Egy vállalkozás a 450 MHz-es frekvencián, és három társaság a 900/1800 MHz-es frekvencián szolgáltat. A MATÁV tulajdonában van a négy szereplő közül kettő a 450 és egy 900/1800 MHz-es frekvencián szolgáltató társaság.

Az egyes társaságokkal kötött koncessziós szerződés tartalmaz a koncessziós tevékenységek és a nem koncesszióköteles tevékenységek számvetési elkülönítésére vonatkozó szabályokat, ám a szerződés ezen pontjait nem minden esetben tartják be maradéktalanul a vállalkozások, a szerződéses kötelezettség kikényszerítése nagyon nehézkes folyamatnak bizonyult az eddigi évek folyamán.

A koncessziós társaságok magántulajdonban vannak, jellemzően nagy külföldi stratégiai befektetők kezében. Az állami részvétel a MATÁV-ban meglévő arányrészvényre szűkölt le, ám tényleges tulajdoni hányaddal ez a részvény nem jár.

A kizárólagos joggal végzett előfizetői szolgáltatásokra ársapka jellegű árszabályozás vonatkozik. Ugyancsak árszabályozás alá eső terület a koncesszióköteles szolgáltatások nyújtása érdekében megvalósított összekapcsolási és bérelt vonali szolgáltatási kör. Az összekapcsolási díjakat a jogszabályi rendelkezés értelmében elvileg költségalapon kellene megállapítani, ám még mindig az előfizetői díjakon alapuló bevétel megosztási rendszerben állapítja meg a miniszter az árakat.

Műsorszolgáltatás és -elosztás

A médiatörvény tartalmaz rendelkezéseket a műsorelosztó rendszeren elosztott műsorokra vonatkozóan, ám ez jellemzően a közszolgálati műsorszolgáltatók műsorainak kötelező elosztását jelenti. (Külön rendelkezik a törvény az országos közszolgálati műsorszolgáltatásról, amelyet minden körülmények között el kell osztania a műsorelosztó társaságnak, illetve a helyi közműsor-szolgáltatókról, amelyeket kapacitásának meghatározott arányában kell elosztania a műsorelosztónak.) Az egyéb műsorszolgáltatókra vonatkozóan a törvény nem tartalmaz ilyen típusú rendelkezéseket, ennek megfelelően itt csak a versenytörvény rendelkezéseit lehet alkalmazni.

A műsorszolgáltatókra vonatkozóan a médiatörvény előírja magyarországi székhelyű társaság minimum szavazati hányadát, ám ez nem kötelezően állami tulajdont jelent. A közszolgálati műsorszolgáltatókon kívül jellemzően magántulajdonú piaci szereplők vannak. A műsorelosztók tekintetében semmilyen megkötés nincs, ezek is mind magántulajdonú vállalkozások.

Nincs árszabályozás a műsorelosztásra vonatkozóan. Jelenleg az Országgyűlés előtt van a műsorelosztásról szóló törvény tervezete, amely csak a számlázási szerkezetre vonatkozóan tartalmaz rendelkezéseket, árszabályozást továbbra sem tervez bevezetni a kormányzat.

Vasút

A vasúti közlekedést törvény szabályozza, mely szerint a közforgalmú vasút szervezete tevékenysége szerint két részre tagozódik: a pályavasút feladata a vasúti pályák és tartozékainak létesítése, fejlesztése, felújítása, karbantartása és üzemeltetése; a vállalkozó vasút a vasúti járművekkel személyszállítást és árutovábbítást végez, azaz fuvaroz.

A kétféle tevékenység ellátható egy szervezet - a vasúti társaság - keretein belül. Az elkülönítés szabályait a közlekedési miniszter a pénzügyminiszterrel egyetértésben rendeletben állapítja meg.

Ugyanezen jogszabály előírja, hogy a pályavasút (ill. a vasúti társaság) köteles a pálya és tartozékainak igénybevételét meghatározott díj ellenében a belföldi székhelyű vállalkozó vasút részére lehetővé tenni. Ez a kötelezettség a külföldi székhelyű vasutak tekintetében nemzetközi szerződés vagy viszonyosság esetén áll fenn.

Az országos közforgalmú vasúti pálya és tartozékai az állam kizárólagos tulajdonában vannak, míg vasúti jármű bármely természetes vagy jogi személy illetve jogi személyiséggel nem rendelkező más szervezet tulajdonában lehet.

A vasúti pályán történő fuvarozási tevékenységhez - vasúti személyszállításhoz, vasúti árufuvarozáshoz - hatósági engedély szükséges, melyet a Központi Közlekedés Felügyelet ad ki. Az engedélyezés feltételeit miniszteri rendeletnek kell szabályozni.

A törvény tehát - a vertikálisan integrált szervezeten belül a tevékenységek számviteli elkülönítésével - megteremtette a verseny lehetőségét a vasúti fuvarozás piacán. Azonban ahhoz, hogy a verseny valóban elinduljon, hiányzik a hatósági engedélyezésről szóló közlekedési miniszteri rendelet (2001. december 31-ig elkészül) és a pályahasználati díjról - a szolgáltatáshoz alapvetően szükséges infrastruktúra használatáért fizetendő díjról - valamint a hozzáférés egyéb feltételeiről intézkedő jogszabály.

A pályahasználati díjnak, mint a vasúti pályához való hozzáférés árának meghatározásához alapvetően fontos első lépés volt a pályavasút és a vállalkozó vasút elkülönítéséről intézkedő miniszteri rendelet. Ez a jogszabály előírja az eszközök tevékenységekhez való hozzárendelését, a bevételek, a költségek és a ráfordítások elkülönítését. A MÁV jelenleg még a számvitelről szóló törvény alapján egységes társaságként egységes mérlegbeszámolót készít egyesített eredmény-kimutatással, viszont belső használatra már külön eredmény kimutatása van a pályavasútra és a vállalkozó vasútra vonatkozóan. A diszkrimináció mentes verseny megteremtése érdekében szükség lesz egy, a vasúti vállalatoktól független, a vasúti pályakapacitásokat tervező és elosztó (menetrendi harmonizációt végző), forgalomirányító, minőségellenőrző, zavar - és balesetvizsgáló szervezet létrehozására is. A közlekedési kormányzat hajlik arra, hogy a szétválasztást ne csak számvitelileg, hanem szervezetileg is előírja és megkövetelje.

A vasúti fuvarozás szabályai közül említésre érdemes az a tény, hogy az árufuvarozási tarifákat a vasúttársaság szabadon, a közúti fuvarozás által támasztott verseny viszonyait figyelembe véve állapítja meg; a vasúti személyszállítás díja viszont hatóságilag maximált díj. Az állam jelentősen hozzájárul a személyszállítás, mint közszolgáltatás fenntartásához a fogyasztók meghatározott rétegei számára nyújtott kedvezmények finanszírozásával.

Közúti szállítás

A közúti szállítás területén olyan vertikálisan integrált szervezet, mely tulajdonolná vagy kezelné a közutakat és a szorosan kapcsolódó infrastruktúrát (pl. hidak, átkelők), egyben a közúton fuvarozna is, nincs.

A közúti közlekedésről szóló tv. szerint az országos közutak az állam tulajdonában, a helyi közutak a települési önkormányzatok tulajdonában vannak. A közút kezelői (koncessziós társaság, közútkezelő közhasznú társaság, stb.) az autópályák használatáért úthasználati díjat szedhetnek, (hozzáférési feltétel) melynek mértékét, a fizetés módját és feltételeit miniszteri rendelet állapítja meg.

A közút tulajdonos állam vagy önkormányzat a közúton végzett árufuvarozási tevékenységben tulajdonosi érdekeltséggel már régóta nem rendelkezik. Érdekeltsége kizárólag a menetrend szerinti belföldi közúti személyszállításban van, amennyiben ezen a piacon az autóbusz közlekedést ellátó vállalatokban többségi tulajdonosi hányadát megtartotta. Ezt a közszolgáltatás ellátásának biztosításával, garantálásával indokolják. Az állami költségvetés támogatja a közúti menetrend szerinti belföldi személyszállítást, az állami többségi tulajdonú vállalatoknak törvényben biztosított kizárólagos joguk van a szolgáltatás ellátására, cserébe ellátási kötelezettség terheli őket és tarifáik szabályozottak (maximáltak). Amennyiben nem tudnák ellátni a közszolgáltatási feladatot, a miniszter (helyi viszonylatban az önkormányzat) koncessziós pályázatot írhat ki az ellátatlan terület kiszolgáltatására. Erre a megoldásra azonban eddig csak néhány esetben került sor egy-egy útvonalon közlekedő autóbuszjárat fenntartása érdekében. A menetrend szerinti belföldi közúti személyszállítást végző (állami) busztársaságok integrálják magukba a busz pályaudvarokat.

Posta

A postáról szóló törvény a levélpostai küldemények és a postautalványok felvételét, továbbítását és kézbesítését alapszolgáltatásként értelmezte és az említett két szolgáltatási piac teljes vertikumát az állami postai szolgáltató kizárólagos joggal végzett tevékenységévé nyilvánította. Bár a postai alapszolgáltatások ellátására - a törvény előírásai szerint meghatározott földrajzi területre - koncessziós szerződés is köthető, a hatáskörrel rendelkező miniszter koncessziós pályázatot nem írt ki. Ebben a vonatkozásban fontos kiemelni azt a tényt, hogy koncessziós pályázat csak az összes alapszolgáltatásra együttesen írható ki és csak kisebb településre vagy ennél nagyobb földrajzi egységre, megyére, régióra vonatkozóan, annak érdekében, hogy a jól fizető piacokat (a sűrűn lakott nagy városokat) ne lehessen "kimazsolázni".

A csomagküldemények valamint a címzetlen reklám küldemények piaca - teljes vertikumában - liberalizált. Ennek megfelelően többek között a csomagküldő vállalkozások, katalógus áruházak saját igényeiknek leginkább megfelelő módon szervezhetik meg az általuk küldött csomagok címzetthez való eljuttatását. A tapasztalat azt mutatja, hogy leginkább a csomagok kézbesítéséhez veszik igénybe az állami postai szolgáltatót. A címzetlen reklámküldemények kézbesítése szabad piaci tevékenység, a fogyasztók levélszekrényeihez a hozzáférés biztosított. Szabad piacra lépés jellemzi a futárposta szolgáltatást is.

Az előkészítés alatt levő egységes hírközlési törvény postai tevékenységekről szóló rendelkezéseit kell majd úgy megfogalmazni, hogy a postai hálózathoz való közvetlen hozzáférés lehetővé váljék akár nagyfogyasztó, akár más szolgáltató részére megfelelő díjazás ellenében. Ennek előfeltétele a szolgáltatásokkal kapcsolatos költségek átlátható kimutatása, amiről szintén intézkedni kell a törvényben.

A Magyar Posta jelenleg még 100 %-ban állami tulajdonú. A kizárólagos joggal végzett alapszolgáltatások tarifái hatóságilag maximáltak, miniszteri rendeletben jelennek meg. Minden egyéb, liberalizált szolgáltatás ára szabad ár.

Légi közlekedés

A légi közlekedés területén szervezetileg szétvált a nemzetközi polgári forgalmat lebonyolító repülőtér üzemeltetését végző intézmény, a Légiforgalmi és Repülőtéri Igazgatóság (LRI) és a nemzetközi járatokat üzemeltető légi fuvarozó társaság (MALÉV). A légi közlekedésről szóló törvény szerint az állami tulajdonú kereskedelmi és a nem állami tulajdonú repülőterek létesítésének engedélyezése a miniszter feladata. Az egyéb repülőterek létesítési engedélyezését a miniszter irányítása alá tartozó légi közlekedési hatóság látja el. A hatóság feladata a légi járművek lajstromozása, valamint a légi közlekedéssel kapcsolatos létesítmények és földi berendezések telepítésének, üzemeltetésének engedélyezése és ellenőrzése.

A nemzetközi polgári repülőteret üzemeltető LRI valamint a nemzetközi légi forgalmat lebonyolító MALÉV állami többségi tulajdonban van, bár a fuvarozó vállalat privatizálására már történtek próbálkozások.

A repülőtérhez, mint a szolgáltatáshoz nélkülözhetetlen eszközhöz való hozzáférés módját a résidő kiosztása jellemzi, melyet Kormány rendelet szabályoz. Ennek értelmében a repülőtéri résidőt kiosztó koordinátort - a légi fuvarozókkal folytatott konzultációt követően - a miniszter nevezi ki. A koordinátor feladatát köteles semleges, megkülönböztetés nélküli és átlátható módon végezni. A koordinátor részt vesz az IATA nemzetközi menetrend egyeztető konferenciákon. A koordinátor munkáját tanácsadóként Koordinációs Bizottság segíti, melynek tagjai: a repülőtér üzemben tartója, a légiforgalmi irányítás, a légi közlekedési hatóság, a légi fuvarozók, valamint a rendvédelmi szervek. A résidő kiosztást évente két alkalommal kell elvégezni a légi forgalom fogadási lehetőségeinek tárgyilagos elemzése alapján.

A résidő kiosztást szabályozó Kormány rendelet leszögezi, hogy amikor nem lehet minden résidő kérelmet teljesíteni, elsőbbséget kell biztosítani a kereskedelmi célú menetrend szerinti járatoknak. A résidő kérelem nem teljesítése esetén a koordinátor köteles megindokolni a döntést és meg kell jelölnie a legközelebbi megadható résidőt. Az ad hoc kérelmek teljesítésére tartalék résidőt kell képezni. A résidők cserélhetők, szabadon átruházhatók. A résidő kiosztással kapcsolatos panaszokat a Koordinációs Bizottság tárgyalja meg.

A repülőtéri berendezésekhez való egyenlő hozzáférés, a repülőgépek és az utasok földi kiszolgálásának terén még nincs verseny, a külföldi légitársaságoknak nincs ezen a téren választási lehetőségük. Nincsenek megteremtve azok a technikai feltételek sem, hogy a külföldi légiforgalmi társaságok - a repülőtér berendezéseit igénybe véve - saját maguk gondoskodhassanak repülőgépeik földi kiszolgálásáról.

Hulladékgazdálkodás

A 2001 januárjától hatályos hulladékgazdálkodásról szóló törvény szabályozza a hulladékkezelést (a begyűjtést, szállítást, előkezelést, tárolást és ártalmatlanítást) valamint a hulladékhasznosítást. E tevékenységek folytatása környezetvédelmi hatósági engedélyhez kötött.

A törvény a települési önkormányzatok kötelezően ellátandó feladatává teszi az ingatlantulajdonosoknál keletkező települési hulladékok kezelésének megszervezését és annak folyamatos fenntartását. A hulladékgazdálkodásról szóló új törvény - a környezetvédelmi szempontokat előtérbe helyezve - közszolgáltatásként definiálja a szilárd hulladék begyűjtésétől a begyűjtőhelyek üzemeltetéséig az egész szolgáltatási láncot és előírja a megszervezett közszolgáltatás kötelező igénybevételét, mindazonáltal a települési önkormányzatra bízva a helyi közszolgáltatás tartalmának és a közszolgáltatással ellátott terület határainak megállapítását. A települési önkormányzat eldöntheti, hogy az egész szolgáltatási láncra vonatkozóan egyben, vagy a vertikum egyes elemeire külön-külön írja-e ki a pályázatot. A pályázat nyertesével (vagy nyerteseivel) az önkormányzat közszolgáltatási szerződést köt. A szerződés időtartama a hulladékártalmatlanítást végző vállalkozóval legalább tíz évre szól, a kizárólag szállításra szerződött hulladékkezelésre szóló szerződést legfeljebb tíz évre lehet megkötni. A törvény rögzíti, hogy a közszolgáltatás díjának meghatározása során milyen szempontokat kell figyelembe venni és rendelkezik a közszolgáltatói tevékenység részletes éves költségelszámolásáról, melyet a települési önkormányzat ellenőriz. Amennyiben a közszolgáltató egyéb hulladékgazdálkodási tevékenységet is folytat, melynek díja szabadon meghatározható, e tevékenységnek költségeit és bevételeit el kell különíteni a közszolgáltatás költségeitől és bevételeitől.

Az utóbbi időszak tapasztalatai szerint az önkormányzatok az egyetlen közszolgáltató kijelölését preferálják az egyszerűbb ellenőrizhetőség, a kevesebb adminisztratív feladat miatt. Gyakori az a megoldás, hogy az egész vertikumot egyetlen szolgáltató üzemelteti, vagy ha a vertikum szintjei az üzemeltetés szempontjából szét is vannak választva, a hulladékbegyűjtést, szállítást, ahol a nagyobb település több szállítót is el tudna tartani, sőt azok a közületi piacon még versenytársai is lehetnének egymásnak, önkormányzat mégis egyetlen szolgáltatót választ ki. A végeredmény tehát az, hogy az esetek többségében a hulladék szállítás piacán sincs verseny.

Az e szolgáltatásokat ellátó vállalatok egy része magántulajdonban, más részük önkormányzati tulajdonban van.

Víz

A vízellátással, elosztással és a szennyvíz összegyűjtésével, kezelésével a vízgazdálkodásról szóló törvény foglalkozik. A törvény meghatározza az állam kizárólagos tulajdonában levő vizeket és csatornákat, valamint a helyi önkormányzat törzsvagyonát alkotó vízi létesítményeket, vízi közműveket. Az állam tulajdonában

vannak a regionális vízi közművek és csatornák, melyek működtetését vagy saját többségi tulajdonú gazdálkodó szervezetei, költségvetési intézményei látják el, vagy az állam - koncessziós szerződéssel - időlegesen átengedi a működtetés jogát a pályázat nyertesének. A helyi önkormányzatnak szintén joga van arra, hogy a tulajdonában levő vízi közművet saját irányítása alatt működő szervezettel üzemeltesse vagy a tevékenységre koncessziós pályázatot írjon ki.

A törvény közüzemi tevékenységként definiálja a vízi közművel végzett vízellátást, szennyvízelvezetést, szennyvízelhelyezést valamint tisztítást. A vízi közművek működtetőit a közüzemi tevékenység keretében az ivóvízellátás valamint szennyvízelvezetés vonatkozásában szerződéskötési kötelezettség terheli.

Az állami tulajdonú regionális vízi közművekből szolgáltatott ivóvíz díját - az ártörvény általános szabályai szerint - az ágazati miniszter a pénzügyminiszterrel egyetértésben évről- évre rendeletben határozza meg. Miután az ország különböző területein igen eltérőek a víznyerés feltételei, a vízdíjak közötti különbségek jelentősek.

Azokon a településeken (vagy település részeken), ahol a csatornázási rendszer még nem épült ki, a települési folyékony hulladékot az ingatlanokon kötelezően kiépített szikkasztóba kell vezetni, ahonnan az ingatlan tulajdonosának eseti megrendelésére az erre szakosodott szolgáltató elszállítja az erre a célra kijelölt szennyvíz gyűjtő helyre. A települési folyékony hulladék összegyűjtésének, szállításának piacán - a nagyobb településeken, esetleg egy-egy összetartozó földrajzi térségben - elvileg verseny van (lehet). A szennyvíz szippantásának, elszállításának és elhelyezésének ellenértékét a szolgáltató szabadon állapítja meg az elhelyezésért fizetendő díj, mint költségtényező ismeretében. Erre a piacra is jellemző azonban a szilárd hulladékszállításnál mondott helyzet, miszerint az önkormányzat, ha megszervezi a szolgáltatást, a szolgáltató kiválasztása érdekében kötelezően pályázatot kell kiírnia. A települési önkormányzat környezetvédelmi szempontokra hivatkozva a szolgáltatás könnyebb ellenőrizhetősége érdekében rendszerint egyetlen pályázó mellett dönt. Ez a döntés hosszabb időszakra - tíz évre - lezárja a piacot, következésképpen verseny de facto ezen a piacon sincs.

Villamos energia szektor

A villamos energia szektor esetében Magyarországon jelenleg még nem lehet valódi versenyről beszélni annak ellenére, hogy a verseny igen korlátozott formái egyes tevékenységek folytatásával kapcsolatosan jelen vannak. Ugyanakkor a szektort már nem az a teljesen integrált, állami tulajdonban lévő óriás vállalat jelenti, mint néhány évvel korábban. A közeljövőben várhatóan sor kerül a verseny bevezetésére a szektor egyes területein.

A villamos energia szektorban az egyes tevékenységek tulajdonlásának és szabályozásának kulcselemei a következők:

Az erőművek mindegyike külön gazdasági társaság, egy részük magántulajdonban (külföldi befektetők tulajdonában) van, egy másik részük a régebbi monopol iparági szereplő utódjának tulajdonában, és így állami tulajdonban. A mai erőművi vállalatok a korábbi monopol szereplő részleges feldarabolását követően jöttek létre. Ezek egy részét a magyar privatizációs program részeként külföldi szakmai befektetőknek adták el.

Az áramszolgáltató vállalatok (amelyek jelenleg integrálják a helyi elosztást és a kiskereskedelmet is) ugyancsak a korábbi monopol szereplő részleges feldarabolása révén jöttek létre. Mindegyik ilyen vállalat regionális monopólium nem csupán de facto, hanem de jure is, és külföldi szakmai befektetők kezébe került a magyar privatizációs program során.

A nagyfeszültségű hálózat üzemeltetése, fejlesztése, a rendszerirányítás, a külkereskedelem, valamint a nagykereskedelem változatlanul a továbbra is állami tulajdonban lévő, korábbi monopólium (MVM) ellenőrzése alatt áll, és ahogy korábban említettük, e vállalat ellenőrzi az erőművi vállalatok egy részét is. Nem gyakorol azonban ellenőrzést az áramszolgáltató vállalatok egyike felett sem.

Jelenleg a versenynek csak igen korlátozott formái élnek: A rendszerirányításért és az áramszolgáltatók igényeinek kielégítéséért felelős MVM a "legkisebb költség elvét" köteles alkalmazni, amikor arról dönt, hogy melyik erőművet vonja be a rendszerbe, illetve amikor az erőművekkel szerződéseket köt. Az erőművek létesítése szabályozott, ahhoz egy ún. kapacitástenderen kell részt venni, ahol a győztesekkel a szükséges kapacitás erejéig az MVM szerződést köt. A tendert az MVM írja ki, és az elbíráláskor szintén a "legkisebb költség elvét" kell alkalmaznia.

A szektor több tevékenysége is szabályozott:

A fogyasztói árak (a regionális áramszolgáltatók és a fogyasztók között) csakúgy mint a nagykereskedelmi árak (az MVM és a regionális áramszolgáltatók között), valamint azok az árak, amelyeken az erőművek az MVM-nek szállítanak szabályozottak, a szabályozás árképletekbe foglalt. Szabályozott még a piacralépés (engedélyek rendszere), és a vállalatokban (engedélyesekben) való tulajdonszerzés (a versenytörvényi fúziós szabályokon túlmenően). A szabályozás rendszere jelentős részben kizárólagos jogokon és ellátási kötelezettségeken alapul.

Földgáz szektor

A földgáz szektorban jelenleg nincs verseny. Ugyanakkor, a villamos energia szektorhoz hasonlóan ez a szektor sem azonos a teljesen integrált állami tulajdonban lévő monopóliummal mint korábban. Középtávon várhatóan bevezetésre kerül a verseny a szektor egyes részein. Lényegében a szektor egésze magántulajdonosi kontroll alatt áll, egyedül a fővárost és környékét ellátó gázszolgáltató vállalatban van

az önkormányzatnak többségi részesedése (de ott is jelen van egy külföldi szakmai befektető).

A földgáz szektorban az egyes tevékenységek tulajdonlásának és szabályozásának kulcselemei a következők:

A földgáz kitermelés egyetlen szereplője a korábbi szektor-monopólium (MOL), mert ez rendelkezik egyedül forrásokkal. Jelenleg koncesszió birtokában néhány más, külföldi magánvállalat kutatásokat folytat, de nem találtak még földgázmezőre, ezért nem folytatnak kitermelést.

A nagynyomású vezetékhalózat a MOL kezében van. E hálózathoz a MOL-nak szabad hozzáférést kell biztosítani abban az esetben, ha belföldi kitermelésű gáz termelője szeretné az általa kitermelt és értékesített gázt eljuttatni a felhasználás helyére. Mivel egyelőre nincs a MOL-on kívül egyéb belföldi kitermelést folytató szereplő, a hozzáférés biztosítása csak elvi kérdés.

A földalatti gáztárolók a nagynyomású hálózat részének tekintődnek.

A földgáz import teljesen liberalizált és szabad. Ugyanakkor, az import gáz tekintetében a MOL-nak nincs olyan kötelezettsége, hogy a nagynyomású hálózathoz való szabad hozzáférést biztosítson. Ha valaki földgázt importál, akkor ezt megteheti, ám a határon a gázt el kell adnia a MOL-nak, aki aztán azt saját gázaként szállítja és forgalmazza.

A MOL szintén egyedüli szereplő a nagykereskedelmi piacon. Ezt a pozícióját egyfajta kizárólagossági jogi konstrukció is biztosítja.

A MOL többségi (külföldi) magántulajdonban álló vállalat, ugyanakkor a részvények 25%-a állami tulajdonban van, és ugyancsak állami tulajdonban vagy egy aranyrészvény.

A gázszolgáltató vállalatok (melyek jelenleg integrálják a helyi/regionális elosztást és a kiskereskedelmet is), külföldi szakmai befektetők birtokában vannak - egyesekben nem jelentős tulajdonosi részesedése van a MOL-nak is. Ezek a vállalatok a régi monopóliumból történő leválasztással jöttek létre, majd privatizálták őket.

A szektor több tevékenysége is szabályozott:

Szabályozottak a kiskereskedelmi árak, a gáztárolók építése, a vezetékek létesítése, a piacralépés (engedélyek rendszere), és a vállalatokban (engedélyesekben) való tulajdonszerzés (a versenytörvényi fúziós szabályokon túlmenően). A szabályozás rendszere jelentős részben kizárólagos jogokon és ellátási kötelezettségeken alapul.

2. kérdés: Azon ágazatok helyzetének áttekintése, amelyekben már sor került vertikális leválasztásra

Távközlési szektor

Az első kérdésre adott válaszban már szerepelt a koncessziós szerződésekben foglalt számviteli elkülönítési kötelezettség. Ez a kötelezettség azonban a jelen pillanatban kizárólagos joggal végzett tevékenységekre együttesen vonatkozik, ami azt jelenti, hogy a piacnyitást követően várhatóan nem-versenyző tevékenységnek megmaradó helyi szolgáltatás és a távolsági szolgáltatás, illetve az ugyancsak koncesszióköteles mobil rádiótelefon szolgáltatás között nincs számviteli elhatárolási kötelezettség a koncessziós szerződés alapján.

A MATÁV-tól független helyi koncessziós társaságok esetében a távolsági szolgáltatási tevékenység tilos, ezért itt az előző bekezdésben foglalt kérdés nem merül fel. Ezen társaságok életében pont az jelentette a legnagyobb gondot, hogy túlságosan kicsi, a megfelelő méretgazdaságosságot nem biztosító területen kellett a tevékenységüket folytatni. Ez sokáig csak veszteséges működést tett számukra lehetővé.

Mindössze a közcélú távbeszélő és a műsorelosztási tevékenység együttes végzésére találhatunk speciális szabályozási előírást, egyéb versenyző tevékenységet (pl. internet szolgáltatás) szabadon folytathatnak a koncessziós távbeszélő társaságok. Műsorelosztási tevékenységet csak külön jogi személyiségű társaságban végezhet közcélú távbeszélő szolgáltató, ám ezt is csak olyan területen, ahol saját maga nem rendelkezik helyi hálózattal. Egy a saját területén működő, 30.000-es lélekszámot meghaladó településen szolgáltató műsorelosztó vállalkozásban a közcélú távbeszélő szolgáltató maximum 25%-os szavazati jogot birtokolhat. A szabályozás ezen előírása azonban nem érte el célját, mivel a szavazati jog minimális szintre süllyesztésével, ám a tulajdoni befolyás megőrzésével a legnagyobb távközlési szolgáltató továbbra is igen aktív részese a műsorelosztási piacnak.

Műsorszolgáltatás és -elosztás

A médiatörvény előírásai szerint a szakosított műsorszolgáltató kivételével az országos műsorszolgáltatásra jogosult és az abban befolyásoló részesedéssel rendelkező nem szerezhethet 25%-ot meghaladó szavazati tulajdoni, vagy egyéb részesedést műsorelosztást végző vállalkozásban.

Vasút

A vasúti pálya és a fuvarozó vasút számviteli szétválasztása, egyelőre csak belső használatra megtörtént (lásd az 1. kérdésre adott választ is) természetesen önmagában ettől a lépéstől verseny még nem lett. A szétválasztás elsődleges célja az állam és a vasúti társaság között létrejött szerződésben foglalt kötelezettségek teljesítésének ellenőrzése, a vasúti pálya korszerűsítésében az állami szerepvállalás szükséges mértékének megalapozása, a keresztfinanszírozások átláthatóságának megteremtése, illetve részbeni megszüntetése. Remélhetőleg a piacra lépéshez szükséges többi jogi és egyéb feltétel megvalósulása esetén valamint az intézményrendszer kiépülése után a számviteli szétválasztásra elegendő lesz a torzításmentes verseny kialakulásához. Tovább lépésként lesz értékelhető, ha a szervezeti szétválasztás is megtörténik (lásd az 1. kérdésre adott választ is).

Posta

Az 1. kérdésre adott válaszból levonható az a következtetés, hogy az eddigi liberalizálás nem érintette a postai szolgáltatási vertikum egységét, a liberalizált piacok horizontálisan választódtak le a postai tevékenységekről. Az egyes tevékenységeket végző új piacralépők az adott tevékenységhez szükséges teljes vertikummal rendelkeznek. Ennek a megoldásnak - mely a liberalizáció első lépéseként értelmezhető - az volt az előnye, hogy a szolgáltatások választéka bővült. Vertikális szétválasztáshoz hasonló sémák megjelenése elsősorban a nagyfogyasztók számára biztosítana további előnyöket, amennyiben nem kellene olyan szolgáltatásokat kötelezően igénybe venniük, amelyeket saját maguk olcsóbban meg tudnának oldani. Ilyen megoldás lehetne az egyszerre, nagy tömegben feladott küldemények előirányított, kötegelte átadása a postai szolgáltató számára, ami egyszerűsített felvételt és a válogatási művelet megtakarítását jelentené. Hasonló módon megoldható lenne a postai hálózathoz való nagyfogyasztói közvetlen hozzáférés az ún. "dokumentumcsere" lehetővé tételével, amikor az egymással rendszeresen nagy küldeményforgalmat lebonyolító cégek a postai szolgáltató által rendelkezésre bocsátott helyen közvetlenül kicserélhetnék küldeményeiket.

Légi közlekedés

A repülőtér és a fuvarozó vállalat szervezeti szétválasztása megtörtént, ennek elsődleges célja a résidő kiosztás pártatlan lebonyolítása, ezzel a repülőtérhez való hozzáférés egyenlő esélyek melletti biztosítása volt. A repülőtér üzemeltetéséből (földi kiszolgálás) ugyanakkor a fuvarozó vállalat nem marad ki teljesen, mivel a formai szétválasztást követően az LRI a MALÉV-nek adta bérbe a kettő közül az egyik repülőtéri terminálon a földi kiszolgálás lebonyolítását.

Villamos energia szektor

Amint az az 1. kérdésre adott válaszból kiderül, jelenleg a villamos energia szektorban nincs verseny. Ezért a versenyző és a nem versenyző tevékenységek közötti szeparáció és integrálódás kérdése sem merül fel eredeti formájában.

Az MVM integrálja magába a nagyfeszültségű hálózat üzemeltetését és fejlesztését, a rendszerirányítást, a nagykereskedelmet (áram vásárlása az erőművektől és értékesítése az áramszolgáltató vállalatoknak), az importot, tulajdonosa egyes erőműveknek (az összkapacitás igen jelentős részének) amelyek ugyanakkor külön gazdasági társaságok, külön számvittel és költségelszámolással, stb.

Az áramszolgáltató vállalatok integrálják magukba a kiskereskedelmi tevékenységet (áram értékesítése a fogyasztóknak), és a helyi/regionális elosztást. Egyes áramszolgáltató vállalatok tulajdonosai egyes erőműveknek, amelyek azonban külön gazdasági társaságok, külön számvittel és költségelszámolással, stb.

A tevékenységek szétválasztására irányuló külön szabályozás nincs.

Földgáz szektor

Amint az az 1. kérdésre adott válaszból kiderül, jelenleg a földgáz szektorban nincs verseny. Ezért a versenyző és a nem versenyző tevékenységek közötti szeparáció és integrálódás kérdése sem merül fel eredeti formájában.

A MOL integrálja magába a nagykereskedelmet, a kitermelést, a nagynyomású hálózat üzemeltetését és fejlesztését, a földalatti gáztárolók üzemeltetését és fejlesztését, az importot, és tulajdonosi érdekeltséggel rendelkezik egyes kis méretű és jelentőségű helyi gázszolgáltató vállalatokban.

A gázszolgáltató vállalatok integrálják magukba a kiskereskedelmet (gáz értékesítése a fogyasztóknak) és a helyi/regionális elosztást.

A tevékenységek szétválasztására irányuló külön szabályozás nincs.

3. kérdés: A leválasztási döntéssel kötelezett ágazatok helyzetének, a leválasztást elrendelő döntés hatásainak áttekintése

Távközlési szektor

A koncessziós szerződésekkel 1993-94 folyamán kialakított struktúra alapvetően nem változott. A struktúrát jelentősen befolyásoló döntéseket három csoportba lehet osztani:

- a helyi koncessziós vállalkozások nem megfelelő méretgazdaságossága következtében 1998-ban elindult egy koncentrációs folyamat. Ennek során a

MATÁV megpróbálta megszerezni az addig tőle független primer körzetekben is a helyi szolgáltatást. A Gazdasági Versenyhivatalnak az összefonódást tiltó döntése következtében ez a koncentrációs folyamat a legnagyobb, MATÁV-tól független helyi szolgáltató vezetésével zajlik, amelynek következtében erős versenytársa lehet ez a társaság a MATÁV-nak a jövőben;

- a GVH kezdeményezésére 1999-ben fogadta el az Országgyűlés a közcélú távbeszélő szolgáltatás és műsorelosztási tevékenység viszonyát rendező törvényt. Ennek részleteiről és annak hatásáról az előző kérdés megválaszolása során szóltunk. A MATÁV terjeszkedését a műsorelosztási piacon a GVH fúzióellenőrzési tevékenysége keretében folyamatosan figyelemmel kíséri, indokolt esetben megtiltja a fúziót (eddig egy esetben avatkozott közbe);
- A MATÁV 1999-ben a mobil rádiótelefon szolgáltatási piacon szereplő leányállatában, a Westelben egyedüli irányítási pozíciót szerzett miután az addigi társtulajdonos MediaOne kivonult a magyar piacról és eladta érdekeltségét a MATÁV anyavállalatának A Deutsche Telekom AG-nak. Ezt az irányításszerzést a GVH a MATÁV kötelezettségvállalásához kötötte, feltétellel engedélyezte. A GVH előírta, hogy a megfelelő számviteli szabályozás életbe lépéséig a MATÁV nem vonhatja össze a mobil leányvállalatát az anyavállalattal, míg a MATÁV kötelezettséget vállalt arra, hogy a Westelnek nyújtott szolgáltatásait a Westel versenytársainak diszkriminációmentesen nyújtja. Ezen döntés hatásaira vonatkozóan részletese elemzést még nem lehet adni.

Villamos energia szektor

Korábban, a villamos energia szektor átalakításakor, amikor a teljesen integrált állami tulajdonban álló vállalatról egyes tevékenységeket leválasztottak, majd ezeket privatizálták, születtek döntések szeparációról (vertikális szeparációról is). Ezek a leválasztások azonban nem a versenyző és a nem versenyző tevékenységek egymástól való szétválasztását jelentették, és csak részben estek egybe a potenciálisan versenyző területek és a nem versenyző területek közötti választóvonalakkal.

Jelenleg előkészítés alatt áll a szektor újabb átalakítása, és liberalizációja, ezúttal meghirdetetten (kormányhatározat formájában) a verseny érdekében. Ebben már fontosabb szerep jut a versenyző és a nem versenyző tevékenységek egymástól való szétválasztásának. Egy ilyen leválasztás - a nagyfeszültségű hálózat és a rendszerirányítás leválasztása az MVM-ről (a kereskedelemről) már folyamatban van. Az elképzelések azonban még nem teljesen kialakultak, és természetesen nincsenek még tapasztalatok sem a tervezett lépésekkel kapcsolatban. Az elképzelések szerint alapvetően az erőművi tevékenységet, a nagykereskedelmet (beleértve az importot is) potenciálisan versenyző tevékenységnek tekintjük. Hosszabb távon potenciálisan versenyző tevékenységnek tartjuk a kiskereskedelmi tevékenységet is. Nem versenyző tevékenységnek tekintjük a rendszerirányítást, a hálózatok üzemeltetését és fejlesztését.

Földgáz szektor

Korábban, a villamos energia szektorhoz hasonlóan, a földgáz szektor átalakításakor, amikor a teljesen integrált állami tulajdonban álló vállalatról egyes tevékenységeket leválasztottak, majd ezeket privatizálták, születtek döntések szeparációról (vertikális szeparációról is). Ezek a leválasztások azonban nem a versenyző és a nem versenyző tevékenységek egymástól való szétválasztását jelentették, és csak részben estek egybe a potenciálisan versenyző területek és a nem versenyző területek közötti választóvonalakkal.

Jelenleg kezdeti fázisában áll a szektor újabb átalakítása és liberalizációja ezúttal meghirdetetten (kormányhatározat formájában) a verseny érdekében. Ebben már szerephez juthat a versenyző és a nem versenyző tevékenységek egymástól való elkülönítése. Az elképzelések azonban még meglehetősen kialakulatlanok, és természetesen nincsenek a majdan megteendő lépésekkel kapcsolatos tapasztalatok sem.

4. kérdés: A Versenyhivatalnak a vertikális leválasztással kapcsolatos szakmai nézeteinek összegzése

Az alábbiakban külön-külön kerül említésre a versenypártolás és a versenyfelügyeleti eljárások. Általában az a helyzet, hogy a szóban forgó szektorokban a GVH eddig nem hozott olyan határozatot, amelyben a felmerülő aggályok orvoslásaként versenyző és nem versenyző tevékenységek (vertikális) szétválasztását írta volna elő. Olyan határozat sem született még, amelyben ilyen tevékenységek integrációjáról kellett (esetlegesen negatívan) döntenie a GVH-nak. Ha valamely szektorral kapcsolatban nem ez a helyzet, azt az alábbiakban külön jelezzük. Ezzel a témával kapcsolatos útmutatók (guidelines) vagy más hasonló belső vagy nyilvános GVH dokumentumok jelenleg nincsenek. A GVH nem rendelt meg külön e kérdéssel kapcsolatos tanulmányok megírását, de természetesen a rendelkezésre álló, hozzá eljutó, elméleti összefüggéseket és nemzetközi tapasztalatokat ismertető illetve összefoglaló anyagokban foglaltakat munkája során igyekszik hasznosítani.

Távközlési szektor

versenyfelügyeleti eljárások

Az előző kérdésre adott válaszban megemlített esetekben hozott döntések során a versenyző tevékenysége védelmében próbált meg intézkedéseket hozni a GVH.

versenypártolás

A GVH ebben a szektorban általánosságban a vertikális integrációt támogatja, ám mindenképpen szükségesnek tartja a versenyző piacokon meglévő versenytársaknak a nem versenyző tevékenységek eszközeihez, szolgáltatásához való hozzáféréseinek biztosítását. Ennek érdekében a versenyző és nem versenyző tevékenységek minimálisan számviteli elkülönítését, illetve egyes esetekben a jogi személyiségű elkülönítést szükségesnek tartjuk. Különlegesen indokolt esetben tartjuk szükségesnek teljes szeparáció előírását, azaz a tevékenység végzésétől való eltiltást. (lásd a műsorelosztás és a helyi távbeszélő szolgáltatás esetét.) A GVH-nak a távközlési piacnyitás fő kérdéseiről szóló tanulmánya többek között tartalmazza a vertikálisan integrált vállalkozásoknak a megítélését is.

Villamos energia szektor

versenypártolás

A GVH versenypártolási tevékenysége során már több éve támogatja a versenyző és a nem versenyző tevékenységek szétválasztását. Ezzel kapcsolatban a GVH egy a hivatal versenypolitikai álláspontját tartalmazó füzetet is közzétett 1999-ben. A villamos energia szektor esetében a GVH a legfontosabbnak a rendszerirányítás és a nagyfeszültségű hálózat többi tevékenységtől való leválasztását tekinti. A GVH hosszabb távon előnyösnek tekinti a regionális/helyi elosztásnak a többi tevékenységtől való elválasztását is. A GVH többnyire a teljes leválasztást (tulajdonosi elkülönítést) támogatja, az enyhébb vagy átmeneti formák esetleges támogatása/elfogadása általában kompromisszumok és taktikai megfontolások eredménye. Ennek oka az, hogy a GVH ezt tartja a verseny szempontjából legtisztább és legmegnyugtatóbb megoldásnak, ez ellen szóló, az integrációból vagy részleges integrációból származó hatékonysági előnyöket az egyeztetések során nem ismertettek az érintettek.

Földgáz szektor

versenypártolás

A versenypártolás során a GVH alapvetően a villamos energia szektorban alkalmazotthoz hasonló megközelítéssel él, de az ezzel a szektorral kapcsolatos új szabályozási elképzelések jóval kialakulatlanabbak. A GVH versenypártolási dolga ezzel a szektorral kapcsolatban nehezebb, mert itt a liberalizációs elképzelések is kevésbé radikálisak, annak következtében, hogy itt a "viszonylagosan integrált" volt monopólium már nincs állami tulajdonban, ezért a struktúrát átalakító lépések megtétele több konfliktussal jár. A GVH a jelenlegi előkészítő fázisban, és a múltban is többször felvetette egyes leválasztások szükségességét (például a gáztárolók esetében).

Vasút*versenypártolás*

Ebben az iparágban a GVH a fuvarozó vasút és a pályavasút szervezeti szétválasztását támogatta (és támogatja). Világos ugyanakkor, hogy a verseny kialakulásának nem ez az egyetlen előfeltétele.